

Boekbesprekingen

Sj. Muller

Kennisleer en computers; een kritische verhandeling over informatie

Uitgever: Stenfert Kroese, Leiden/Antwerpen, 1982, 193 blz.

Prijs: f 31,50 ISBN 90-207-1080-X

Anders dan de titel doet vermoeden, gaat dit boek niet in de eerste plaats over computers en informatie. Eigenlijk is het hoofdonderwerp: Mensen, hoe zij met informatie omgaan en hoe zij met elkaar communiceren. De achtergrond van de auteur - registeraccountant, openbaar accountant, emeritus hoogleraar aan de Economische Faculteit van de Erasmus Universiteit Rotterdam - maakt het begrijpelijk dat het dan vooral gaat om mensen in hun arbeidssituatie, bij hun samenwerkingsverbanden in bedrijfs- en andere huishoudingen.

Als zodanig is dit een buitengewoon belangrijk boek. Het bevat zeer originele gedachten en is - voor zover ik kan overzien - uniek in opzet en onderwerpbenadering. Met dat al is het niet gemakkelijk leesbaar; het is een boek om te lezen en herlezen, en goed tot zich te laten doordringen. Het onderwerp is weerbarstig en ons algemene taalgebruik - de schrijver wijst daar bij herhaling op - is weinig consistent en logisch, waardoor het verwoorden van fundamentele gedachten extra moeilijkheden ondervindt. De auteur past zijn eigen recept voor de oplossing van de hieruit voortvloeiende problemen ('Er kan aan tegemoet worden gekomen door bij de overdracht een zekere mate van overmaat toe te passen. We duiden deze overmaat aan met de term *'redundantie.'*' - (blz. 63)) in ruime mate zelf toe. De aandachtige lezer is dan ook zeker in staat het betoeg te volgen.

Het boek bevat een zestal hoofdstukken (en een zevende: samenvatting):

1. Verkenning van het onderwerp (13 blz.), waarin o.m. de relatie 'informatiemaatschappij' tegenover 'ik-maatschappij' wordt belicht, begrippen als 'informatie-dimensie' worden besproken en de mogelijkheden van computers worden aangestipt.
2. Wat kunnen wij met zekerheid weten? (30 blz.), met bespreking van begrippen als

'kennis', 'ware kennis', 'geloven', 'gewaardwording, waarneming en beeldvorming', 'begrijpen' in relatie tot als algemeen-menselijk veronderstelde eigenschappen.

3. Complicaties in het proces van begrips- en beeldvorming (22 blz.): subjectiviteit, eigen geaardheid tegenover invloed van de omgeving, fixatie, beeldconsistentie, gegevensoverdracht, informatie-overdracht, twijfel en logica, vormen slechts een greep uit het hier besprokene.
4. Beeldvorming en activiteiten (34 blz.). De betekenis van belangenbehartiging en de mede daaruit voortvloeiende strevingen voor de kennisverwerving, de daarmee verbonden risico's komen hier aan de orde. Het tweede deel van dit hoofdstuk gaat dieper in op het gebruik van taal en van tekens bij de beeldoverdracht, op de ethische kanten van beeldbeïnvloeding en op de rol van computers daarbij.
5. Informatie en organisatie (55 blz.). Enigermate concretisering van veel wat in het voorgaande in meer abstracte zin is behandeld, sterk gericht op managementtaken, dat wil zeggen informatie gericht op besturing en beheersing van de uitvoering in de organisatie, niet of nauwelijks op de logistiek: informatie onmisbaar voor of ondersteunend bij de uitvoering.
6. Het zou beter kunnen (19 blz.), gericht op 'betere informatievoorziening' in het algemeen en in en door organisaties in het bijzonder.

Het boek karakteriserend - en dat betekent uiteraard de auteur karakteriseren - zou ik het een optimistisch boek willen noemen. Met erkenning van de remmende en negatieve aspecten die hij ongetwijfeld als levenservaring heeft ondervonden, laat de auteur door de tekst heen klinken het adagium dat het beter kan, dat het ook beter zal zijn naarmate alle betrokkenen beter geïnformeerd zullen zijn en geschoold in verstandig gebruik van die informatie. Enkele citaten ter illustratie hiervan.

'Op lange termijn is het trouwens ieders belang de zaak niet anders voor te stellen dan die is.' (blz. 87).

'Samenvattend zou kunnen worden opgemerkt dat het streven naar kennisverwerving en naar belangenbehartiging elkaar *in beginsel* wel bevorderen, maar dat onze kennis van

de wereld (nog) *ontoereikend* is, onze beelden daarvan soms *te sterk* zijn *gefixeerd* en de aanwezige kennis *onvoldoende* is *gespreid* om dit beginsel altijd werkzaam te doen zijn.' (blz. 78).

'Het voorgaande leidt tot de stelling dat mensen *misschien* verschillen in aanleg hebben maar dat milieu-invloeden *zeker* een rol spelen bij de mate waarin zij in staat zijn kennis te verkrijgen.' (blz. 55).

De lezer wege voor zichzelf af in hoeverre hij deze en soortgelijke uitspraken realistisch of (te) optimistisch acht.

Samenvattend: een niet-technocratische verhandeling over kennis, gegevens en informatie in het kader van organisaties die van computers gebruik maken voor besturing en beheersing.

Prof. Dr. A. B. Frielink

Prof. Drs. I. van der Zijpp

**Administratie en
bedrijfseconomische analyse**

Stenfert Kroese, Leiden-Antwerpen 1982, 508 blz., f 79,50

1. De doelstelling van het werk

De doelstelling (en doelgroep) van dit werk wordt door de auteur onmiddellijk in de eerste alinea van het voorwoord als volgt aangeduid: '... (het geven van) ... een overzicht van de economische problematiek die zich in de administratie en de planning van bedrijven voordoet ... ; de kern hiervan wordt gevormd door de leerstof die in het examenprogramma voor het Staatspraktijkdiploma voor Bedrijfsadministratie wordt aangeduid met de naam 'Bedrijfseconomie I'.'

In hoeverre de inhoud van dit boek is afgestemd op genoemde exameneisen wil ik gaarne in het midden laten. Eerst wil ik aandacht besteden aan de eerste (algemene) doelstelling: 'het geven van een overzicht van de economische problematiek die zich in de administratie en de planning van bedrijven voordoet'. In samenhang met de titel van het werk: 'Administratie en bedrijfseconomische analyse', suggereert zulks, dat aandacht zal worden geschonken aan samenhang en samenwerking tussen administratie en bedrijfseconomische analyse. Het werk begint met een hoofdstuk over boekhouding (van 62 pagina's), waarin het gaat over de boekhouding van een eenvoudige handelonderneming. In hoofdstuk 3 (Budgettering en bedrijfsadministratie) komt de boekhouding nogmaals aan bod ditmaal in het kader van de intracomptabele verwerking van de verschillenanalyse. Verder wordt in het boek aan de administratie en boekhouding niet of nauwelijks aandacht besteed. Het '... in samenhang behandelen van... administratie en... bedrijfseconomische analyse' (de eigen woorden van de auteur op pag. 2) moet derhalve wel 'cum grano salis' worden genomen.

2. De inhoud van de bedrijfseconomische analyse

De auteur verdeelt '... de bedrijfseconomische analyses in het kader van de ondernemingsplanning... in vijf categorieën: kostencalculaties, opbrengsten- en kostenanalyses, marktanalyses, investeringsevaluaties en analyses van het financieringsbeleid' (pag. 3). Hoe het onderdeel *kostencalculaties*

een zelfstandige categorie van bedrijfseconomische analyse kan vormen is niet bepaald duidelijk. In de volgende alinea vermeldt de schrijver trouwens zelf, dat in het betrokken hoofdstuk '... wordt ingegaan op de kosten-calculaties die aan veel andere bedrijfseconomische analyses *ten grondslag liggen*' (curs. vH). Curieus is in dit verband nog de door de schrijver gewekte suggestie (op pag. 89 en pag. 3), dat kosten-calculation (ook de voor-calculation) steeds als onderdeel van de boekhouding (pag. 89) of bedrijfsadministratie (pag. 3) is te beschouwen.

Het is in dit kader niet doenlijk, ook maar enigszins gedetailleerd in te gaan op de inhoud van de in de hoofdstukken 2 t/m 7 behandelde vijf categorieën bedrijfseconomische analyses. Volstaan zij hier met de vermelding van enkele 'losse vraagtekens' die bij het doorbladeren van deze beschouwingen opwelden. Opvallend is allereerst de relatief grote aandacht die in een werk met deze brede doelstelling in het hoofdstuk over kosten-calculation wordt besteed aan de *kostprijs* calculation bij homogene massaproductie. Op de tweede plaats trekt de aandacht het grote aantal zaken, dat d.m.v. bepaald niet altijd even eenvoudige formules wordt uitgelegd. Een voorbeeld hiervan vormen oppervlakte- en inhoudformules van de cilinder bij de uitleg van schaalvoordelen. Ook in het hoofdstuk investeringsevaluatie wordt, hoewel stochastische grootheden ontbreken, veelvuldig met redelijk gecompliceerde formules gewerkt. Des te opvallender is het dan te moeten constateren, dat bij de behandeling van lineaire programmering slechts de grafische oplossing aan bod komt, iedere mogelijke referentie aan het duale probleem, of aan schaduw-prijzen ontbreekt.

Over het geheel genomen, maar nogmaals los van de inhoud van de SPD-exameneisen, imponeert de behandeling van de hoofdstukken 2 t/m 7, welke toch de bedrijfseconomische kern van dit boek vormen, niet door diepgang. Hierbij komt nog, dat de auteur veelal nalaat, de vereenvoudigende veronderstellingen, waarvan hij uitgaat, expliciet te vermelden; een uit wetenschappelijk oogpunt weinig gelukkige handelwijze. Gevreesd moet worden, dat dit laatste bovendien degenen die na dit boek verdere studies op bedrijfseconomisch terrein ter hand willen nemen, last zal bezorgen. Een frappant voorbeeld daarvan levert de in hoofdstuk 7 (Financiering) opgenomen paragraaf over overname en fusie. Na de mededeling, dat in het kader van fusiebesprekin-

gen ondermeer een rol zullen spelen de con-tante waarde van de dividendstroom, de in-trinsieke waarde en de rendementswaarde, is de volgende zinsnede opgenomen: 'Nadat een fusie of een overname tot stand is gebracht, worden de jaarrekeningen van de desbetref-fende ondernemingen veelal *samen gevoegd* tot een zogenaamde *geconsolideerde* jaar-rekening.' (pag. 403) Daarop volgt dan een een-voudig voorbeeld van een geconsolideerde jaarrekening (moeder + dochter), die ont-staat na een aandelenfusie in contanten. Geen woord wordt in dit verband besteed aan het onderscheid tussen aandelenfusie en bedrijfs-fusie (laat staan juridische fusie), aan het onderscheid tussen fusie in contanten en fusie d.m.v. aandelen (-ruil), aan het onderscheid tussen 'purchase' en 'pooling of interests' en aan het verschil tussen een geconsolideerde en een *samen gevoegde* jaarrekening. Tot overmaat van ramp zou men bijna zeggen, blijkt vervolgens de geconsolideerde balans (bij een 80% deelneming!) te worden opge-steld op basis van proportionele consolidatie volgens de purchase-methode, terwijl de ge-consolideerde resultatenrekening (behoudens de winstverdeling) blijkt te worden opgesteld op basis van integrale consolidatie volgens de pooling-methode (althans op de geactiveerde goodwill wordt niet afgeschreven).

In het voorwoord geeft de auteur aan, dat: '... alle onderwerpen... zoveel mogelijk in overeenstemming met de huidige internatio-nale (voornamelijk Amerikaanse) literatuur... worden... behandeld.' Dat de behandeling van de geconsolideerde jaarrekening aan dit criterium voldoet, waag ik ernstig te betwij-felen.

3. Waardeveranderingen

Na de behandeling van de vijf categorieën bedrijfseconomische analyses, besluit de au-teur zijn boek met een hoofdstuk (hoofdstuk 8) waarin, naar hij mededeelt 'enige afron-dende opmerkingen over waardeveranderingen (worden) gemaakt' (pag. 3). Dit hoofd-stuk begint als volgt: 'Bedrijfseconomische analyses moeten in het algemeen op markt-waarden van produktiefactoren worden ge-baseerd' (pag. 424). Echter de zojuist ver-melde keuze voor overeenstemming met de huidige internationale literatuur impliceert volgens de auteur: '... onder meer dat... activawaardering tegen aanschafprijzen pri-mair (dient te worden) gesteld en activawaar-dering tegen actuele waarden in tweede in-stantie wordt besproken...' (Voorwoord,

pag. V). In hoeverre deze implicatie t.a.v. de activawaardering op het terrein van financial accounting (waar het boek niet over gaat) nog helemaal volgehouden kan worden, kan worden betwijfeld. Op het gebied van management accounting is zij naar mijn mening in elk geval onhoudbaar. Wie overigens mocht verwachten in dit slothoofdstuk een exposé aan te treffen over de invloeden van algemene en specifieke prijswijzigingen op de in het voorgaande beschreven bedrijfseconomische analyses komt bedrogen uit. Na een korte beschouwing over de invloed van inflatie op de vermogenskosten blijken deze beschouwingen zich voornamelijk te beperken tot een overigens weinig diepgaande bespreking van de gevolgen van waardering van activa op vervangingswaarde.

4. Nogmaals de doelstelling van het werk

In het voorgaande is gepoogd een beoordeling van het onderhavige boek op basis van de bedrijfseconomische mérites daarvan te geven, waarbij van de vraag in hoeverre de auteur er in geslaagd is een op de doelgroep afgestemd boek te schrijven werd geabstraheerd. Dit laatste hield verband met de aard van het tijdschrift waarin deze bespreking verschijnt. Ongetwijfeld is hiermee de auteur tot op zekere hoogte onrecht aangedaan. In dit verband worden echter tot slot toch nog enige opmerkingen gemaakt betreffende de vraag in hoeverre het (de) beoogde doel (-groep) met de publikatie op doelmatige wijze wordt bereikt.

Het is zonder twijfel een gelukkige gedachte te achten om voor het middelbaar niveau in één boekwerk kostencalculaties, budgettering, opbrengsten- en kostenanalyse, financierings- en investeringsanalyse en marktanalyse bijeen te brengen. Of zulks tot een wezenlijk geïntegreerde en wetenschappelijk verantwoorde behandeling zal kunnen leiden is (ook gezien het aspiratieniveau) een andere zaak. In elk geval heeft deze publikatie twee onmiskenbare voordelen: er loopt een duidelijke 'rode draad' door het werk en de auteur was niet genoopt in de voortdurende herhalingen te treden waar 'losse' werken toe noodzaken. Een belangrijke didaktische verdienste van het werk lijkt me bovendien, dat er na ieder hoofdstuk een tiental vraagstukken is opgenomen. Deze vraagstukken zijn nogal gericht op de in het voorafgaande hoofdstuk behandelde stof; het opnemen van een aantal 'geïntegreerde' vraagstukken aan het eind van het boek zou dit didaktische voordeel nog

verder kunnen vergroten. Wel zal de (serieus) studerende literatuurverwijzingen of aanwijzingen voor verdergaande studie missen.

5. Samenvatting

Een boek voor middelbaar niveau aan welks didaktische aspecten behoorlijke aandacht lijkt te zijn besteed; een werk dat voor de beoogde doelgroep een nieuwe en frisse geest lijkt te ademen. Los van de vereisten voor die doelgroep kan het echter de bedrijfseconomische inhoud en diepgang van het werk hetgeen titel en voorwoord beloven niet waarmaken.

Prof. Dr. M. A. van Hoepen